

زهینی بی مال و حال؛ نویبونهوه و هوشیاری

به شی یه کهم

پیتز بوجیت بکر، بریجیت بکر، هانسفرید کیلنر
خویندنهوهی: موسلح نیروانی

نه لفرید شوتز (Alfred Schutz) له کتیبی "دیاردناسی جیهانی کومه لایه تیدا" و له ژیر روشنایی فیکری ماکس قیبر، له ناستی تاکه که سیدا، باس له هوشیاری بکه ره کان، شیواژیک که مرؤقه کان واقعی کومه لایه تی دروست ده کهن، ده کات، هوشیاری ژیانی رؤژانه، کومه لایک مانایه که تاکه کهس له گهل شه وانی تردا به هاربه شی هیه تی و "جیهانی ژیانی کومه لایه تی" (Social life-world) دروست ده کات. شم هوشیاری په یوه ندی به هزره فلهسه فییه کان، تیوره کان و بونادی مانا زانایه کان نیبه و له راستیدا جوړه هوشیاری په کی پیش تیوریه، سوار به تاکه کهس ددات که رینگه خوی له ژیانی رؤژانه دا له نیوان رووداوه ناسایه کاند بپریت.

سوسیولوژیای معریفه، له هه مان کاتدا، په یوه سته به شیکردنه وهی پیکهاته هی کومه لایه تیبه واقعیه وه. بهم پییه هه جوړه هوشیاریه که ته نیا له شوینگه یه کی تاییه تدا مانا داره (کرداره مرؤیه کان له "شوینگه" دا مانا وهرده گرن و پیوه ریکی ره ها بؤ

شم کتیبه لیکولینه وهی سی کومه لئاسی هاوچهرخه له باره ی کاریکه ری پرؤسهی "مؤدیرنیته" و دامه زراوه مؤدیرنه کان له سهر "هوشیاری مؤدیرن" به تاییه ت له کومه لگاکانی "جیهانی سییه م" دا؛ واته کاریکه ری دوو پرؤسهی دامه زراوه یی مؤدیرن وه کو "باره لگر یان گوژیه دراوانی سه ره تای" (ته کنه لوجیا، تابووری و بیروکراسیه تی مؤدیرن) و "باره لگرانی ناوه ندی" (شارنشین، خویندنی گشتی و په یوه ندیبه گشتیه کان) له سهر فؤرمه له بوونی هوشیاری مؤدیرن. هه روه ها له م لیکولینه وهی دا. ناراسته نه یاره کانی مؤدیرنیته ش وه کو "نامؤدیرنیزه ییشن" (De-modernization) و "دژه مؤدیرنیزه ییشن" (Counter modernization) تاووتوی کراون.

چوارچپوهی تیوری و تیگه یی شم کتیبه کومه لئاسی معریفه یه.

بابه تی شیکردنه وهی کومه لئاسی معریفه، هوشیاری ژیانی رؤژانه یه واته هوشیاری خه لکی ناسایی له رووبه رووبونه و هیاندا له گهل ژیانی ناسایدا.

زەبىنى بى مال و حال

ئەمە دەكەۋىتتە بەرامبەر تىۋرە ماكرۇكانى سۆسىۋلۆجىيە ھاۋچەرخ كە برىتېن لە تىۋرى ئەرگەرېتى - بونىادگەرى، مەلانىيى كۆمەلەيەتى، نوئى ماركسىستى، رەخنە كۆمەلەيەتى.

پىشەكى ئەم كىتەبە باس لە كىشەى مۆدېرنىتە دەكات لە پەيوەندى بە سۆسىۋلۆجىيە مەعريفەۋە. نووسەران ئەم پىشەكىيە بەم پىرسبارە دەستپىدەكەن كە ئەم قۇناغە (مەبەست قۇناغى مۆدېرنىتەيە) يان ئەم دياردەيە چ جياۋازىيەكى ھەيە لەگەل قۇناغ يان دياردەكانى تر؟

مۆدېرنىتە دوو لايەنى ھەيە:

۱- پىشگرېمانەيكە كە دەلىق مۆدېرنىتە نەك ھەر جياۋازە لە ھەموو ئەۋى لە پىش ئەۋدا ھەبوۋە، بەلكو بالاترىشە لە پىش خۇي: بالاترىۋونى رەۋشى مۆدېرن دەگەرېتتەۋە بۇ فەكرە پىشكەۋتن كە لە سەدەى (۱۸) ھە دەست پىدەكات و بەسەر فەكرى رۇژئاۋادا زال دەپتە.

۲- بوونى ژمارەيكە زۇرى ئەۋ كەسانەى كە واى بۇ دەچن مەعريفەيكە موعتەبەر و پىروا پىكراۋيان لە بارەى جەۋھەرى مۆدېرنىتە بەشپەۋەيكە كىشى، ھەيە. خالى دەستپىكردنى گونجاۋ بۇ ھەر جۆرە بايەخدانىكى جىدى بە كىشەى مۆدېرنىتە بەرۇك گرتنى ئەم دوو پىشگرېمانەيە.

مۆدېرنىتە چىيە؟ پالمان پىۋە دەنى بۇ پىرسباركردن لە دوو چەمكى تر: نوئىۋونەۋە (مۆدېرنىزەيش) و گەشەسەندن. ھەر دوو زاراۋەى "نوئىۋونەۋە" و "گەشەندن" ھەم ۋەك ھاۋاۋاتى يەكتەر و ھەم دەشى بە ماناى جياۋاز بەكاربەپتېرن.

ھوكمدان نىيە، چۈنكە شوئىنگەى مرۇقنەگۇر نىيە و بەردەۋام لە گۇران و ۋەرچەرخان دايە).

سەرەراى ئەۋەى ھوشيارى دياردەيەكە پەيوەندى بە ئەزمونى زەينىيەۋە ھەيە، بەلام لەبەر ئەۋەى ھەلگىرى كۆمەلەيك مانايە كە لە كۆمەلگا ۋەرى گرتون، دەتوانن بابەتيانە ۋەسفى بگەين. لەۋ روۋەۋە سۆسىۋلۆجىيە مەعريفە، ھوشيارى لە چوارچىۋەى پىنگەيەكى كۆمەلەيەتيدا دەينىتتەۋە. لەم روانگەيەۋە، كۆمەلگا دىالېكتىك لە نيوان مانا بابەتيەكان و مانا زەينىيەكان، واتە كارلېكتىكى دوو لايەنە لە نيوان ئەۋەى ۋەك واقىعەيكەى دەرەكى ئەزمون دەكرى (جىھانى دامەزراۋەكان لە بەرامبەر تاكەكەسدا)، و ئەۋەى ۋەك ناخى ھوشيارى تاكەكەس دەرەك دەكرىت.

بەۋ مانايە، واقىعەى كۆمەلەيەتى، خاۋەن پىكەتەيەكى سەرەكىيە ھوشيارىيە (ھوشيارى رۇژانە). بەۋ واتايە، ئەركى سۆسىۋلۆجىيە مەعريفە، بەستەنەۋەى بونىادەكانى ھوشيارى رۇژانەيە بە دامەزراۋە پىرۇسە دامەزراۋەيە دىارىكراۋەكانەۋە، لەم روۋەۋە، سەرەنجان لە لايەنى ھوشيارى بەۋاتاي لايەنى زەينى و خودى پىرۇسە دامەزراۋەيەكان، بە بەراۋرد لەگەل لايەنە دەرەكىيەكانى، ۋادەكات گىشتگىرانە لە واقىعەى كۆمەلەيەتى تىبگەين. شايانى باسە ئەم ئاراستەيە، لە ئاستى مىكرۇ (ورد)دا روۋبەروۋى واقىعەى كۆمەلەيەتى (لە بوارى كۆمەلناسىيە "بگەن داھىنەرەكان" يان "بگەرە زەينىيەكان" دەپتتەۋە (سەيركردنى واقىعە و رووداۋەكان ۋەك شتانتىك كە لەناخى تاكەكەسدا روودەدەن و ئىشيان بە چۆنەتى بابەتيۋونەۋە نىيە).

گه شه سهندن پرۆسهی گه شهی ئابووری ده گرتسه وه، به لām نوڤوونه وه پرۆسهیه کی کۆمه لایه تی - کولتوورییه به فراوانه که هاوته ریب له گه ل گه شه سهندن دا ریده کات. ئەم دوو چه مکه به ئەندازه یه که ریزه یین که هه لگری مانای ئیجابی تا سلبن. وه ک چۆن له ولاته له پرووی ئابوورییه پيشکەوتوووه کان ناوی کۆمه لگا "دواکه وتوووه کان" یان "په ره سه ندوووه کان" یان ("له حالی په ره سه ندوو" دا مانایه کی سلبنان هه یه، ئاوه هاش زاراوه ی "نوڤوونه وه" و "گه شه سهندن" به تایهت له لایه ن بالی چه پی سیاسیییه وه دراونه ته به ره رخنه ی تونده وه. له ئەم ریکاکی باشووردا، چه مکی "په ره سه ندن" وشه یه کی بئرخ کراوه. به تایهت به مانایه ی زانیان کۆمه لایه تی مه به ستیان، ئەم چه مکه وه ک ئایدیۆلۆژیایه ک سه یر ده کری که واقیعی ئیمپریالیزم و به ر خواردن و پاشکۆیه تی په ره ده پۆش ده کات. ئەم هه لۆیستانه له زاراوه ی "نوڤوونه وه" ش به دوور نه بووه. نوڤوونه وه پرۆسه یه که (کۆمه لگای مۆدیرن) هیئاوته ئاراوو بوته هۆی به رد وه امیان پیی. نوڤوونه وه گۆرانی جیهانه به هۆی ته کنه لۆژیاه. ههروه ها به رای نووسه رانی ئەم کتیبه بریتیه له گه شه کردن و بلا بوونه وه ی ئەو دامه زراوانه ی که به ره مه می گۆرانی ئابوورین له پتی ته کنه لۆژیاه. ئەم دامه زراوانه له کۆمه لگای مۆدیرنه دا زۆرن، به لām بایه خی سه ره کی به و دامه زراوانه ده دن که راسته وخۆ په یوه ندیان به ئابوورییه کی دامه زراو له سه ر ته کنه لۆژیا هه یه. ئەم دامه زراوانه په یوه ندیه کی توندوتولیان به دامه زراوه سیاسیییه کانی ده لته تی مۆدیرنه وه هه یه؟ به تایهت دامه زراوه ی بیروکراسی.

نووسه رانی ئەم کتیبه ناو له م دامه زراوانه ده نین "گۆزده وه سه ره تاییه کان" (Primary carriers) ی نوڤوونه وه. هاو ده م له گه ل ئەم دامه زراوانه کۆمه لک پرۆسه ی دامه زراوه یی دیکه هه ن که پییان ده لین "گۆزده وه ناوه ندیه کان" (Secondary carriers). هه ره له و نیاوه شدا گرنگیه کی تایهت به شاری مۆدیرن و پلۆرالیزمی کۆمه لایه تی - کولتووری (که به ره مه می شاری مۆدیرنه) ده دن: زاراوه ی "جیهانی سییه م" (Third world) و "کۆمه لگا پيشه ساییه پيشکەوتوووه کان" دوو زاراوه ی سه ره کی دیکه ی ناو ئەم کتیبه ن. بئگومان نووسه ران نا ره زایی خۆیان له به کاره یانی ئەم دوو زاراوه یه ش ده ده برن. روانگه ی زانستی نووسه ران سۆسیۆلۆجیای مه عریفه یه. ئەرکه کانی سۆسیۆلۆجیای مه عریفه ش له م خالانه ی خواره ودا چر ده کرتنه وه: ۱- خستنه پرووی وه سفیکی ریکویتیکی هوشیاریه تایه تیه کان. بو ئەم مه به سته "دیارده ناسی" (فینۆمینۆلۆجیا) که ره سته ی سوودمندی له به ره ده ستایه. به پیی ئەم روانگه یه هوشیاری دیاردیه که په یوه ندی به ئەزمونی زاتی و فکرییه وه هه یه. لیسه دا سۆسیۆلۆجیای مه عریفه کاتیک رووبه پرووی هه ر پینگه یه کی دیاریکراو ده بته وه، ئەم پرسیا ره ده خاته پروو: توخه جیاوازه کانی هوشیاری له م پینگه یه دا کامانه ن؟ ئەم توخانه چ جیاوازییه که یان له گه ل توخه کانی هوشیاری له پینگه کانی دیکه دا هه یه؟ که م یه ک له م توخانه ی هوشیاری پیوست یان زاتین؟

زەينى بى مال و حال

ھاۋرېئانى لەم بەشەدا پرسىيارىك بۆ تاۋوتوئىكردن دەخەنەرۈۈ، ئەۋىش ئەۋەيە: لە ئاستى ھوشىيارىدا چى پىۋىستە لەگەل بەرھەمھېئانى تەكنەلۇژىيانەدا ھەيىت؟ پىۋىستە لىرەدا جەخت لەسەر ئەۋ خالە گرنە بگەينەۋە كە ئەم پرسىيارە جەخت دەكاتەۋە سەر ھوشىيارى رۇژانەى ئەۋ خەلكە ئاسايىيە كە مامەلە لەگەل بەرھەمھېئانى تەكنەلۇژىيانە دەكەن. بەدەرپرېنىكى تر، لىرەدا بەھىچ شىۋىيەك مەبەست ھوشىيارى پىسپۇرانى تەكنىكى زانايان نىيە. بەلكو سەرنجمان بۆ لاي كرىكارىكى كارخانەيەكى پىشەسازى ئەم سەردەمە رادەكىشى.

بەشى دوۋەم:

بىرۇكراسى و ھوشىيارى

لەم بەشەدا بىرۇكراسىيەت ۋەك دىاردەيەك و پەيوەندى بە بەشەكانى دىكەى ژىيانى كۆمەلەيەتەۋە تاۋوتوئىكراۋە، ھاۋكات بەراۋردىكى ئەمە لەگەل بەرھەمھېئانى تەكنىكىانە و پەيوەندى بە چالاكىە كۆمەلەيەتەيەكانى تر كراۋە.

بەراى ئەم نوسەرانە بەراۋردەكە بەم شىۋەيە:

۱- بەرھەمھېئانى تەكنەلۇژى لە بىرۇكراسىيەت پىۋىستەرە، ئەمەش بە گوئىرەى پەيوەندى ھەريەك لەۋانە لەگەل بەشەكانى دىكەى ژىيانى كۆمەلەيەتەى.

۲- مەنتقى سەرەكىي بەرھەمھېئانى تەكنەلۇژىيانە لە ئاستى ھوشىيارى و كراداردا، مەنتقى سوۋدەرگىرىيە، ئەمە لە بىرۇكراسىيدا وانىيە. ھى دوۋەم لە پىرۇسە ئىدارىيەكاندا دەردەكەۋى.

۲- بەستەنەۋەى پىكھاتەكانى ھوشىيارى ژىيانى رۇژانە بەدامەزراۋە و پىرۇسە دامەزراۋەيەى دىيارىكراۋەكان. بەۋ مانايە سۆسىۋلۇجىيە مەعريفە ھەمىشە سەيرى ھوشىيارى دەكات لە چوارچىۋەى پىنگەيەكى كۆمەلەيەتى تايىبەتەۋە.

بۆ ئەم مەبەستە سوۋد لە زاراۋەى گوئىرەرەۋەكان (Carriers) ۋەردەگرىت؛ واتە دامەزراۋە و پىرۇسە دامەزراۋەيە تايىبەتەكان كە ۋەك بنەماى كۆمەلەيەتى بونىادە تايىبەتەيەكانى ھوشىيارى رۇژانە شىكردەنەۋەيان لەسەر بگىت. بەدەستەۋاۋەيەكى تر، ھەر ھوشىيارىيەك تەنيا لە پىنگەيەكى كۆمەلەيەتى تايىبەتەدا پاساۋى خۆى ھەيە. بەۋ پىنگەيە دەگوتىر بونىادى پاساۋادارى (Plausibility structure).

ئەم كىتەبە ھەۋلىكە بۆ بەكارھېئانى جۇرىكى تايىبەتى تىۋرى سۆسىۋلۇجى لە بارەى مەسەلەيەكى ئەزمونگەرىيە دىيارىكراۋەۋە لە جىھانى ئىستاماندا، ئەۋىش مەسەلەى ئەلتەناتىقىەكانى مۇدىرنىتە و نۆيۋونەۋەيە.

بەندى يەكەم

ھوشىيارى مۇدىرن

بەشى يەكەم:

بەرھەمھېئانى تەكنەلۇژىيانە و ھوشىيارى زانايانى كۆمەلەيەتى و مېژوونوسان بەشىۋاۋى جىاجىا پىناسەى مۇدىرنىتەيان كىرۋە بەلام لەخالىكىدا يەك دەگرنەۋە. تايىبەتەندى سەرەكىي جىھانى مۇدىرن، بەرھەمھېئانىكى پىشتەستەۋە بە تەكنەلۇژىيايە. بىركەر و

بهشى سېيهم:

فره لايه نېيى ژينگه كۆمه لايه تيبه كان

له ميژووى مروقا يه تيدا، تاكه كاسان هميشه له ژينگه كهم تا زور يه كپارچه كان (Integration) دا ژيان. ته گهرچى دابه شېبونىكى كار و پرۆسه كانى به شه دامه زراوييه كان له كۆمه لگا كۆنه كانيشدا هم بووه. به لام نهو فره ييه له كۆمه لگا نوويه كاندا هم يه به به راورد له گه ل كۆمه لگا كۆنه كان زور زياتره. كۆمه لگا كانى دووم به "يه كبون" ه كه يان پتر دهناسرانه وه، هم سيستمه مه يه گرتوسازده ش سيستمه ميكي ثابيني بووه.

هم دابه شېبونه ي ژيانى مؤدېرن ته نيا له ناستى ره فتارى كۆمه لايه تيدا دهناكه وي، به لكو له ناستى هوشياريشدا به رجه سته ده بيت.

شپوهى سه ره كى هم فره لايه ن بوونه (Pluralization) سه ره له داني دوولايه نيبوونه له كايه ي گشتى و تايه تدا. تاكه كه س له كۆمه لگاي مؤدېرندا زور جار هوشياره له بوونى جوړه دوولايه نيبه كى زور سه خت له نيوان ژيانى تايه تى خو ي و جيهانى دامه زراوه گشتيه گه وره كان كه له رپي روله جوړاوجوړه كانيبه وه په يوه ندى پيانه وه هم يه. شايانى باسه هم فره لانبوونه له ناو هم دوو كايه يه شدا دروست ده بيت. هم فه لانييه ي كايه ي گشتى به هوى به ره مه مهنانى ته كنه لوژيانه و كار كردنى بېرؤكراسيه وه دروست بووه.

پرۆسه ي فره لايه نبوونى هه ردو كايه ي گشتى و تايه تى له كۆمه لگاي مؤدېرندا، به تايه ت له په يوه ندى به دوو هم زموونى مؤدېرنى تايه ته وه، واته

شارنشينيى مؤدېرن و په يوه ندى كردنى مؤدېرندا (Modern Communication) به فراوانتر بووه. شار شوينى به يه كگشتنى كه س و گرووپه جوړاوجوړه كان بووه، هه ر بويه شوينى به يه كگه يشتنى جيهانگه ليكى جياواز بووه. ته نانه ت مؤدېرنه ته له هه ر كۆمه لگايه كدا به ماناي فراوانبوونى له راده به ده رى شاره كان بووه. هم به ره سه نده ي شار ته نيا به ماناي گه شه كردنى رواله تيانه ي كۆمه له دياريكراوه كان و دامه زراوه تايه تيبه شاريبه كان نيبه. به ره سه ندى شارى پرۆسه يه كيشه له ناستى هوشياريدا، به مانايه هم تايه ت نيبه به و گردبوونه وانى پييان ده گوتري شار. شار شيوازيكي ژيان دينته ناروه كه شيوازى بېر كرده وه، هه ستر كرن، و به گشتى هم زمونكردى واقع ده گرتيه وه. به م واتايه ده توانين "شارى" بين و له لايه ك يان ته نانه ت كينلگه يه كدا بژين. هم "به شاريبوونى هوشيارى" به ره مى سه ره له دان و گه شه كردنى ميديا جه ماوه ريبه مؤدېرنه كانه.

به رنامه ي ژيان (Life Plan) له كۆمه لگاي نويدا گرنگيه كى تايه تى هه يه و بووه، چه مكى كى سه ره كى له گفتوگوى نيوان تاكه كه سان و خيژاندا. به رنامه ي ژيان نهو چوارچپوه سه ره كيبه يه كه مه عريفه له باره ي كۆمه لگا له هوشيارى تاكدا تيدا ري كده خريت، نهو به رنامه ي ژيانه وه كه سه رچاوه يه كى ناسنامه وايه، يان له كۆمه لگاي مؤدېرندا، ناسنامه وه كه به رنامه يه ك پيئاسه ده كريت.

ليرده ناماژه به لايه نه دياره كانى ناسنامه ي مؤدېرن ده كه ين:

زەبىنى بى مال و حال

مانا، بەھا و بېروباوېرە جۇراو جۇرەكان لە كۆمەلگادا لەرپى لىكندانەوېەكى گىشتگىر لەبارەى واقعەوہ كە ژيانى مرۆقى بەكۆى سىستىمى جىھان دەبەستەوہ، "يەكيان دەگرت". لەراستىدا لەرپووى كۆمەلناسى و دەروونناسى — كۆمەلایەتییەوہ، ئايىن بونىادىكى مەعرىفى و نۆرمى (پىئودانگى) يە كە ھەستى "بوون لەناو مالى خو" لە جىھانى بووندا بو مرۆق دەرەخسىنى. لەگەل پلوراليزە بوونى ژىنگە كۆمەلایەتییەكان، ئەم ئەركە كۆنەى ئايىن بە جدى رووبەرپووى ھەرەشە دەبىتتەوہ.

لېرە بەدواوہ، بەشە جىاجىكانى ژيانى كۆمەلایەتى دەكەونە ژىر ئىدارەى مانا و سىستىمە مانايىيە نەگونجاوہكانەوہ. بو نەرىتە ئايىنىيەكان و ئەو دامەزراوانەى نوپنەرايەتياں دەكەن، نەك تەنيا يەكگرتووبوونى ئەم فرە ژىنگەيىيە كۆمەلایەتییە لە قالبى تاكە جىھانىيىيەكى ئايىنىدا زۆر ئەستەمە، بەلكو تەنانەت پەسەندبوونى پىئاسە ئايىنىيەكانىش بو واقع، لەناوہوہ واتە لەناو ھوشيارى كەسىيە تاكدا، رووبەرپووى كىشە دەبىتتەوہ.

لە كۆمەلگای نويدا تاك لە كارلىكى بەردەوامدايە لەگەل ئەو كەسانەى كە بېروباوېرەكانى ئەو نىيە و مانا و بەھا و بېروباوېرى جىاواز و ھەندىچار دژ لە ژيانىدا بالادەستە. لە ئەنجامدا دەتوانىن بلىين پلوراليزم كارىگەرىيە ئايىن لەسەر تاك و كۆمەلگا كەم دەكاتەوہ. ناودارترىن ئاكامى ئەم وەرچەرخانە، لەرپووى دامەزراوہيىيەوہ بەتايىبەتیبوونى ئايىنە.

۱- ناسنامەى مۆدېرن كراوہیە (Open)، واتە لە كۆمەلگای مۆدېرندا تاكەكەس تەنانەت لە تەمەنى پىنگەيشتووبى و كاملىشدا ھەر بە "ناتەواو"ى دەمىنيتتەوہ. بە كورتى مرۆقى مۆدېرن كراوہ و ناسەقامگىر و ئامادەى گۆرانە.

۲- ناسنامەى مۆدېرن جىاكارە (Differentiated). فرەبى جىھانە كۆمەلایەتییەكان لە كۆمەلگای مۆدېرندا دەبىتتە ھۆى ئەوہى پىكھاتەى ھەر جىھانىكى تايىبەت بەشپۆھىيەكى جىگىر و نادلتيا تاقى بىكرىتتەوہ.

ئەمە وا دەكات تاكى مۆدېرن رىژە بېروا (relativist) بىت.

۳- ناسنامەى مۆدېرن تەئەموليانەيە (reflexive). لېرەدا تىپامان (تأمل) نىيە بەتەنيا لە جىھانى دەرەوہ، بەلكو لە خودى تاكەكەس و بەتايىبەت لە پىنگە وجوديەكەشى.

۴- ناسنامەى مۆدېرن بەتاكەكەسىيەكراوہ (individuated). واتە پىنگەى تاك لە ھىراركىيەتى بەھاكانى كۆمەلگای مۆدېرندا بەرچاوہ. ئازادى تاكەكەسى، ئۆتۆنومىيە تاكەكەسى، مافى تاكەكەسى دەبنە ئەھكامى ئەخلاقيە بايەخدار.

پلوراليزەبوونى ژىنگە كۆمەلایەتییەكان كارىگەرىيەكى سەرەكى لەسەر بواری ئايىن ھەبووہ. لە درىزىبى مېژووى مرۆفایەتيدا، ئايىن رۆلىكى سەرەكى ھەبووہ لە دروستکردنى چەترىكى گىشتگىر كە رەمزەكان، بو يەكبوون و يەكگرتن لەگەل ماناكانى كۆمەلگادا.

بهشی چوارهم:

هوشیاری مؤدیرن: پیچراوه کان و گوئزهرهوه کان

پیچراوه کان Packagas: مه بهست بوونی په یوه نندییه کی ته زمونځه ریبیه له نیوان پرۆسه دامه زراوه ییه کان و شه و کومه له هوشیارییه یی، که له بهیه که وه به سترانه وهی توخمه ذاتی یان دهره کییه کانه وه درست ده بن. بۆ نمونه: به هاکان و شه کی پاریزگار یکردنی بیرۆکراته کان له نازادییه مه ده نییه کان.

به لام گوئزهره وه کان Carriers: پرۆسه یه کی دامه زراوه یی یان گروه ییه که توخمیکی تاییه تی هوشیاریی به ره می دینی یان ده گوازیته وه لیتره شدا نمونه گه لیکی بیرۆکراسییه ت، به ره ه مه پنیانی ته کنه لوژی، ههروه ها بیرۆکراته کان و ته کنۆکراته کان دیننه وه.

**به ندی دووهم
نوپیوونه وه**

بهشی پینجه م:

گواستنهره ی پیچراوه کان

نوپیوونه وه بهو شیوه یی که له م کتیبه دا مه بهسته بریتییه له پرۆسه ی گواستنهره ی پیچراوه کان. شه مرۆ شه م پرۆسه یی له به شیکی زۆری دونیادا، خۆی له ناستی پرۆسه یی به رۆژئاوا ییووندا ده بینیتته وه. به م مانایه، مؤدیرنیزه یشن جگه له وهی پرۆسه یی که وابهسته به گۆرانکاری کومه لایه تی، به مانای سه پاندنی کولتوریش دیت. شه م به نده ی کتیبه که کاریگه ری شه م سه پاندنه له سه ر کومه لگا کانی جیهانی سییه م روونده کاته وه.

پرۆسه ی نیستی نوپیوونه وه له جیهانی سییه مدا ته و او جیا وازه له و پرۆسه یی که له رابردودا

کومه لگا کانی گه یاننده مؤدیرنیتته. کومه لگا کانی جیهانی سییه م نه که ته نیا له وانن که درهنگ پیراگه یشتووانی نوپیوونه وه یان پیده لیتن، به لکو شه م پرۆسه یان به سه ردا سه پاره و تا نیستاش تا راده یه کی زۆر به سه ریاندا ده سه پیت. هه ر له بهر شه وه، گرنگه دیارده کانی جیهانی سییه می نیستا له وانن نه چوپین که له سه رده مانی پیشووتر له شه وروپا یان شه مریکای باکور روویاندا وه.

بوازی ته کنه لو جیا، ئابووری و بیرۆکراسییه تی سیاسی سی فاکته ری سه ره کیی مؤدیرنیتته له جیهانی سییه می نیستادا.

هه ر قوناغیکی سه قامگیربوونی ئابووری مؤدیرن، له ناستی هوشیاریدا دهر که وته ی خۆی هیه. بۆ نمونه کاتیک ئابووری دراویسی مؤدیرن جیسی سیستمی گوپینه وه ی نه ریتی ده گریتته وه، نه که ته نیا ئالووپی ری ئابووری دوو چاری شۆرش ده کاته وه، به لکو داهینانی مه عریفیشی به دوا وه یه. کاتیک ئالووپی ری شه م که به شه م ده گۆری بۆ شه م که به دراو، چه مکه گه لیکی پیوانکاری تازه له زه نی مرۆ قدا دروست ده بن و توخمه گه لیکی ناتاکه که سی و ره سمی تازه دینه ناو په یوه ندییه کومه لایه تییه کانه وه، ههروه ها دامه زراوه ی نو، بۆ نمونه دامه زراوه کانی دلنایی و نیعتیباری ادارای و بانکه کان، وه کو نیوانگیری شه م پرۆسه ی دینه ئاراهه. له وه ش گرنگتر ئابووری ده بیته کایه یه کی سه ره خۆ له چالاکییه مرۆیه کانی تر و به پسپۆری و تاییه تی ده بیته.